

Основне завдання, що виконав Лісабонський договір, полягає в чіткішому розподілі повноважень і відповідальності між інститутами Євросоюзу і державами-членами. У результаті до правового порядку Євросоюзу введено ієрархію компетенцій, розв'язано проблему правосуб'єктності Союзу, суттєво реформовано організаційно-інституційний механізм його зовнішніх відносин.

¹ Европейский Союз. Основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями / Под ред. Кашкина С. – М.: Инфра-М, 2008. – 704 с. – С. 30.

² Versions consolidées du traité sur l'Union européenne et du traité sur le fonctionnement de l'Union européenne // JO C115 du 9.05.2008.

³ Европейский Союз. Основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями / Под ред. Кашкина С. – М.: Инфра-М, 2008. – 704 с. – С. 51.

⁴ Муравйов В. І. Вступ до права Європейського Союзу. – К.: ВПЦ, 2007. – 303 с. – С. 196.

⁵ Muraviov V. Lisbon Treaties and International Agreements of the European Union. Ze studiow Polsko-Ukrainskich. – Wroclaw, 2008. – P. 49.

⁶ Европейский Союз. Основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями / Под ред. Кашкина С. – М.: Инфра-М, 2008. – 704 с. – С. 201.

⁷ Там само. – С. 202, 203.

⁸ Энтин М. Л. «Конституционно-правовые» основы международной деятельности ЕС и практическая политика // Интернет-журнал «Вся Европа.ru». – № 3(20), 2008. – С. 2. http://alleuropa.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=620.

Резюме

Статтю присвячено аналізу правових засад зовнішніх відносин у реформованому Європейському Союзі. Зокрема, проаналізовано зміни, запроваджені Лісабонським договором у таких питаннях як міжнародна правосуб'єктність Євросоюзу, види його компетенцій, структура та повноваження інститутів, уповноважених представляти Євросоюз на міжнародній арені, порядок укладання Союзом міжнародних угод тощо.

Ключові слова: Європейський Союз, Лісабонський договір, зовнішні відносини.

Резюме

Статья посвящена анализу основ внешних отношений в реформированном Европейском Союзе. В частности анализируются изменения, введенные Лиссабонским договором по таким вопросам как международная правосубъектность, виды его компетенции, структура и полномочия институтов, уполномоченных представлять Евросоюз на международной арене, порядок заключения Союзом международных соглашений и т. д.

Ключевые слова: Европейский Союз, Лиссабонский договор, внешние отношения.

Summary

The article is dedicated to the analysis of legal principles of foreign relations in the revised European Union. Particularly, the changes introduced by the Lisbon Treaty regarding such issues as international legal personality of the EU, types of its powers, structure and powers of institutions authorized to represent the EU on the international scene, the procedure for concluding of international agreements by the Union etc. are being analysed.

Key words: the European Union, the Lisbon Treaty, foreign relations.

Отримано 11.02.2011

М. О. ДЕЙ

Марина Олександрівна Дей, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач відділення міжнародного права Київського університету права НАН України

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ГАРМОНІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що Україна послідовно йде шляхом набуття статусу члена Європейського союзу (ЄС) й адаптуватиме українське законодавство до вимог ЄС. Підвищення рівня охорони праці та промислової безпеки, запобігання аваріям і нещасним випадкам на виробництві, посилення профілактики виробничого травматизму та професійної захворюваності вимагає подальшого адаптування нормативно-правових актів до європейського і міжнародного законодавства, а також використання світового науково-практичного досвіду й поглиблення міжнародного співробітництва у сфері охорони праці¹. Це оз-

начає, що на законодавчому рівні наша держава може запозичити найкращий та перевірений на практиці досвід країн, що вже протягом десятиріч успішно реалізують державну політику з охорони праці, що стає дедалі актуальнішим у зв'язку із розглядом проекту Трудового кодексу України².

Для досягнення цієї мети необхідно розробити ефективний і дієвий механізм гармонізації національного законодавства, який максимально відповідав би загальним стандартам. Тому невід'ємною складовою загального інтеграційного процесу став процес європейської правової інтеграції, що передбачає поступову гармонізацію національних правових систем.

Одним із правових інструментів зближення є гармонізація законодавства третіх країн з правилами, що регулюють функціонування спільного ринку з ЄС.

Таким чином, гармонізація законодавства відіграє ключову роль у здійсненні інтеграції³.

Науково-теоретичним підґрунтям стали праці українських і російських вчених у сфері трудового права, теорії держави та права: М. Г. Александрова, С. С. Алексєєва, В. С. Андрєєва, М. Й. Бару, Я. І. Безуглої, Н. Б. Болотіної, П. А. Буценка, В. С. Венедіктова, Г. С. Гончарової, В. Я. Гоца, В. В. Жернакова, М. І. Іншина, Р. І. Кондратьєва, В. В. Лазор, Л. І. Лазор, А. Р. Мацюка, П. Д. Пилипенка, С. М. Прилипка, В. І. Прокопенка, О. І. Процевського, В. Г. Ротаня, Н. М. Хуторян, Г. І. Чанишевої, І. І. Шамшиної, В. І. Щербини, О. М. Ярошенка та інших.

Мета дослідження – за допомогою комплексного підходу розкрити поняття та зміст гармонізації, а також особливості формування взаємовідносин України з ЄС у сфері охорони праці; визначити місце та особливості розвитку європейської інтеграції України та вплив на формування законодавства України.

Ключовим елементом успішної інтеграції України до ЄС є досягнення певного рівня узгодженості законодавства нашої країни з правовими нормами ЄС. Зближення українського законодавства з сучасною Європейською системою права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах – членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена Євросоюзу, що є головним зовнішньополітичним пріоритетом України в середньостроковому вимірі.

На сьогодні Україна належить до тих держав, які через різні причини ще не залучені до числа реальних претендентів на членство в ЄС. Однак ця обставина незважаючи на її парадоксальність, може зробити проблему гармонізації українського законодавства ще актуальнішою.

Це зумовлено необхідністю довести членам європейського співтовариства реальну готовність України прийняти європейські правові стандарти й таким чином значно зміцнити позиції ЄС на своїй території, однієї з найбільших держав колишнього СРСР.

Поліпшення систем охорони праці та промислової безпеки в країнах – членах ЄС зумовлене впровадженням останніми роками низки законодавчих і нормативних актів. Оновлення національних систем охорони праці з урахуванням європейського законодавства стосується, насамперед, нових учасників, законодавство яких має адекватно відображати загальноєвропейські положення у сфері охорони праці. Правову систему ЄС можна вважати наднаціональною правовою системою, якій притаманні особливі риси. Держави – члени ЄС обмежили свій суверенітет і делегували частину власних повноважень інститутам та органам ЄС, які у межах визначених повноважень видають законодавчі акти, обов'язкові для держав-учасниць. Основою законодавства ЄС у сфері охорони праці є рамкові директиви. Відповідно до ст. 189 Римської угоди, директива зобов'язує будь-яку із зазначених вище держав досягати визначеного директивою результату, але залишає за національними органами право вибирати методи й засоби його досягнення. Директиви з охорони праці визначають мінімальні вимоги з можливістю для держав-учасниць відступати від них, однак лише в бік підвищення стандартів⁴. В Україні основними нормативно-правовими актами у сфері охорони праці є Закон України «Про охорону праці»⁵, Кодекс законів про працю України⁶ та Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які призвели до втрати працездатності»⁷. Необхідність впровадження змін до чинного законодавства ґрунтується не тільки на орієнтації України в бік ЄС, а й на тому факті, що чинне законодавство та його принципи не завжди відповідають сучасним реаліям і фактично не забезпечують створення законодавчих засад цілковитої безпеки й захисту здоров'я працівників в умовах робочого середовища, адекватних ЄС. Законодавство і сформульована ним система охорони праці та промислової безпеки мають містити загальноєвропейську концепцію охорони праці, що ґрунтується на принципах «пріоритетності заходів з охорони праці» та «забезпечення максимально можливого захисту в передбачуваних умовах робочого середовища» (досягнення безпечного та нешкідливого середовища, оцінювання ризиків та їх превентивне попередження, пристосування робочого середовища до індивідуальних потреб працівників тощо). Основний національний законодавчий акт має передавати основні принципи та положення загальноєвропейського рамкового законодавства, визначеного низкою директив з охорони праці. До таких директив у сфері охорони праці належить рамкова Директива 89/391/ЕЗС «Про здійснення заходів щодо поліпшення безпеки і охорони здоров'я працівників під час роботи»⁸. З нею пов'язані спеціальні директиви 89/654/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я в робочих зонах»⁹, 89/655/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я при використанні засобів праці працівниками під час роботи»¹⁰, 89/656/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я при користуванні засобами індивідуального захисту працівниками під час роботи»¹¹, 90/269/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я при

ручному маніпулюванні вантажами, яке створює зокрема небезпеку для поперекового відділу хребта працюючих»¹², 90/270/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я при роботі перед екранами дисплеїв»¹³ та інші.

Прийняття сучасного національного законодавства щодо охорони праці та промислової безпеки, його гармонізація з відповідним законодавством ЄС є значним кроком уперед, але недостатнім із точки зору досягнення ефективної роботи системи охорони праці на загальнонаціональному рівні; вкрай важливо досягти впровадження та ефективного фактичного застосування законодавства на рівні окремих підприємств.

Забезпечення відповідного й ефективного розвитку системи охорони праці на державному рівні та дійове її впровадження на рівні кожного окремого підприємства та галузі промисловості дає змогу створити безпечні й нешкідливі умови праці для робітників шляхом запобігання професійним захворюванням, травмуванням, подовженням періоду активної працездатності працівників тощо.

Для забезпечення впровадження нормативних актів у сфері охорони праці та промислової безпеки, а також поліпшення дієвості цих положень особливо важливою є гармонійна, скоординована й ефективна співпраця структур, задіяних у системі охорони праці, інтерактивна взаємодія з роботодавцями та працівниками, заходи щодо роз'яснення та поширення положень, які стосуються безпечної життєдіяльності працівника в умовах виробничого середовища.

Можна погодитися з думкою Ю. О. Тихомирова, який вважає, що гармонізація правових актів і норм «є процесом забезпечення їх узгодження, відповідності обсягу повноважень для суб'єктів, які їх прийняли, досягнення цілей, які встановлені державними інститутами»¹⁴. «Гармонізація дасть змогу добитися функціональної рівноваги правових актів, забезпечити той ступінь збалансування між ними, що дозволить правовій системі функціонувати та розвиватися у заданих напрямках»¹⁵. Що стосується гармонізації національного законодавства і норм міжнародного права, то реалії сучасності висувають на перший план не лише вимоги сприйняття і коректування міжнародного досвіду, а й глибоко продумані механізми того, що перешкодило асиміляції до міжнародного права вітчизняного законодавства¹⁶, щоби не допустити різномірності національного правового масиву, гіперколізійності законодавства. Гармонізація сприяє усуненню суперечностей у праві і забезпечує необхідне співвідношення правових актів, які відповідають статусу органів, що прийняли їх, і конституційним основам правової системи.

На жаль, при розробці нових законопроектів, особливо тих, що регулюють сферу охорони праці, спостерігається механічне перенесення калькованих перекладів положень Європейських конвенцій. Оскільки будь-який ратифікований Україною міжнародний договір стає частиною національного законодавства України, то немає потреби в їх дублюванні в будь-яких інших законах. До національного законодавства необхідно вносити обов'язкові положення, нормативи та стандарти, викладені в прийнятих компетентними органами ЄС нормативно-правових актах, зокрема в директивах ЄС¹⁷.

Багато невизначеностей існує й стосовно встановлення точного змісту актів Євросоюзу, з якими потрібно гармонізувати українське законодавство в сфері охорони праці. Річ у тім, що ці акти може тлумачити тільки Суд ЄС, через це зміст актів може частково змінюватись. Але країна, яка гармонізує своє законодавство з правом Євросоюзу, не в змозі стежити за всіма змінами і вчасно враховувати їх, вносячи зміни до свого законодавства. Відповідні ж структури Євросоюзу не зобов'язані інформувати Україну про зміни у своєму праві. Все це може викликати невідповідність національних норм нормам Євросоюзу та знизити ефективність реалізації положень права ЄС у національному правопорядку України. У кінцевому підсумку не досягається основної мети гармонізації щодо створення однакових правових умов для суб'єктів, діяльність яких регулюється базовими та гармонізованими нормами.

Водночас при гармонізації законодавства третьої країни (України) з правом Євросоюзу обов'язково треба врахувати те, що акти інститутів ЄС діють у відповідному правовому середовищі. Вони є частиною правової системи Євросоюзу. Гармонізація практично веде до перенесення положень певної частини актів Євросоюзу до правової системи іншої країни, яка функціонує за своїми, відмінними від існуючих у межах ЄС, закономірностями. Зокрема Україна не завжди може врахувати всі юридичні тонкощі відповідного документа Євросоюзу, включаючи чітке розуміння юридичної технології, яка використовується в цих документах, причини його прийняття та особливості його реалізації. Усе це може призвести до перекручення змісту національних норм, які є наслідком процесу гармонізації.

Гармонізація законодавства України з правом європейських інтеграційних організацій дає можливість для здійснення норм права Євросоюзу в правопорядку України. При цьому слід зауважити, що процес гармонізації законодавства України з правом ЄС має свої особливості, зумовлені рівнем відносин між партнерами. Той факт, що УПС не передбачає підготовки до приєднання України до Євросоюзу, визначає межі співробітництва сторін у правовій галузі, і зокрема у сфері гармонізації.

Однак, як свідчить практика здійснення гармонізації на рівні Співтовариства, а також у відносинах ЄС з іншими країнами, зокрема з тими, що мають із ЄС угоди про асоціацію, практично неможливо чітко визначити межі гармонізації. Тому Україна має достатньо широкі можливості в разі необхідності форсувати або призупиняти процес гармонізації своїх правових норм із правом Євросоюзу. Це, на нашу думку, безпосередньо стосується цілей, засобів та організаційно-правового механізму гармонізації.

Підводячи підсумки необхідно наголосити на тому, гармонізація законодавства в сфері охорони праці має здійснюватися так, щоби нове законодавство було не лише прийнятне, а й діяло на практиці. Тобто ввести такий механізм управління охороною праці, коли роботодавцям буде економічно не вигідно мати

шкідливі та небезпечні умови виробництва. Потрібно організувати надійну систему медичної, професійної та соціальної реабілітації потерпілих на виробництві, забезпечити надійне фінансування витрат з виплати компенсацій працівникам у разі втрати працездатності.

Остаточна оцінка процесу гармонізації залежить від ефективності інститутів і готовності суспільства до впровадження та контролю за застосуванням нового законодавства.

¹ Костенко О. М. Охорона праці в Україні з огляду на інтеграцію до європейського союзу / ВІСНИК Полтавської державної аграрної академії. – № 2. – 2007. – С. 166–168.

² Голікова С. В., Морозова Н. Я. Проблеми гармонізації законодавства України до права ЄС / ЄвроІНФОРМ, 2007(8). – № 3. – С. 7.

³ Парламентський вибір європейської інтеграції/ [Бурячок Т. О., Запатріна І. В., Кравченко В. О., Кулаков О. В., Плотян С. Г., Шатковська А. О., Ямпольська І. Л.]; За ред. Плачкової С. Г. – К.: Нора-прінт, 2005. – 113 с. – С. 27.

⁴ Рурикевич В. Б., Захаров В. В. Функції системи охорони праці в країнах-учасниках Європейського союзу з огляду входу до нього України // Інформаційний бюлетень з охорони праці. – 2005. – № 4. – С. 20–24.

⁵ Закон України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року № 2694-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. – № 49. – Ст. 668.

⁶ Кодекс законів про працю України від 10.12.71 № 322-VIII//ВВР, 1971, додаток до № 50. – Ст. 375.

⁷ Закон про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які призвели до втрати працездатності від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999. – № 46–47. – Ст. 403.

⁸ Директива 89/391/ЕЗС «про здійснення заходів щодо поліпшення безпеки і охорони здоров'я працівників під час роботи».

⁹ 89/654/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я в робочих зонах»

¹⁰ 89/655/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я при використанні засобів праці працівниками під час роботи».

¹¹ 89/656/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я при користуванні засобами індивідуального захисту працівниками під час роботи».

¹² 90/269/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я при ручному маніпулюванні вантажами, яке створює, зокрема небезпеку для поперекового відділу хребта працюючих»

¹³ 90/270/ЕЗС «Про мінімальні приписи щодо безпеки і охорони здоров'я при роботі перед екранами дисплеїв».

¹⁴ Тихомиров Ю. А. Коллизийное право: учебное и научно-практическое пособие. – М., 2000. – С. 79, 238.

¹⁵ Тихомиров Ю. А. Коллизии между правовыми актами: способы преодоления // Коллизии в законодательстве Украины. К., 1996. – С. 15.

¹⁶ Пишеничнов М. А. Российское законодательство и международное право: юридико-технические аспекты гармонизации. // Сб. науч. тр. Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование. – Н. Новгород, 2001. – Т. 2. – С. 26.

¹⁷ Плавич В. сучасні проблеми гармонізації законодавства України з нормами міжнародного та європейського права // Український часопис міжнародного права. – № 2. – 3003. – С. 16–19.

Резюме

Розкривається поняття та зміст гармонізації законодавства з охорони праці. Зазначається необхідність гармонізації з європейською правовою системою на сучасному етапі розвитку та становлення українського законодавства, а саме під час обговорення проекту Трудового кодексу України. Встановлюється зміст поняття «гармонізація» в аспекті законодавства з охорони праці.

Ключові слова: охорона праці, гармонізація, Європейський Союз, умови праці, безпека праці.

Резюме

В Украине актуальным становится проблема правового регулирования охраны труда, в период активного обсуждения проекта Трудового кодекса Украины. На данном этапе необходимо внести поправки в те проекты нормативно-правовых актов, которые регулируют сферу охраны труда. Наиболее перспективной является практика Европейского Союза, так как Украина имеет договор о сотрудничестве и партнерстве, а в скором времени будет подписан договор про ассоциацию. Поэтому проблема гармонизации законодательства Украины по охране труда требует разрешения.

Ключевые слова: охрана труда, гармонизация, адаптация, условия труда, Европейский Союз.

Summary

The problem legal regulation of labor's protection is becoming more current in Ukraine in period of dynamic discussion of the Labor Code of Ukraine. At this stage it is necessary to include amendments in those legal acts, which regulate labors protection .The most perspective is the practice of European Union as Ukraine has already signed the agreement of partnership and cooperation and the contract of association will be signed in a short time. That's why the problem of harmonization of Ukraine legislation of labor's protection of Ukraine needs further solution.

Key words: labor protection, harmonization, adaptation, labor conditions, European Union.

Отримано 18.01.2011